

SÚČASNÁ AMERICKÁ FILOZOFIA – VÝBORNE UDRŽIAVANÉ MÚZEUM ZÁPADNÉHO FILOZOFICKÉHO MYSLENIA

MARINA ČARNOGURSKÁ, Kabinet orientalistiky SAV, Bratislava

Vďaka tomu, že som bola počas svojej účasti na 21. svetovom filozofickom kongrese v Istanbule prijatá za členku Medzinárodnej spoločnosti pre komparáciu čínskej a západnej filozofie (*International Society for the Comparative Study of Chinese and Western Philosophy*), ktorá je kolektívnym členom Americkej filozofickej asociácie (APA), otvorila sa mi tým možnosť prihlasovať svoje príspevky do sekcie tejto spoločnosti na výročných konferenciách ktorejkoľvek z troch jej divízií (čiže východnej, centrálnej a západnej), čo som v tomto roku hneď aj vyskúšala. Nuž len čo mi ISCWP (tak ako všetkým svojim ďalším približne sto dvadsiatim členom na celom svete) oznámila podmienky zaslania novej ponuky svojej prednášky prípravnému výboru 78. výročnej konferencie Západnej divízie APA, ktorá sa mala konať v dňoch 24. – 28. marca 2004 v Pasadene v Los Angeles, dodala som si odvahu a poslala som organizátorom konferencie anglickú verziu svojej štúdie *Chinese Philosophy through a Prism of Euro(West) and Chinese Philosophical Relations in Their Global Context*. Samozrejme, bola som príjemne prekvapená, keď som od nich onedlho dostala správu, že sa môj príspevok stal jedným z troch vybraných príspevkov do sekcie venovanej problematike čínsko-západnej filozofickej komparácie na programe tejto konferencie.

Po vyriešení nemalých finančných problémov i vďaka peňažnému príspevku, ktorým mi Slovenská akadémia vied (v súvislosti s udelením mi Ceny ministra školstva) prispela na letenku, som sa teda 24. marca 2004 ocitla vo vestibule hotela Hilton v losangelskej Pasadene, kde sa tohoročná 78. výročná konferencia Západnej divízie APA konala. A tak po zaregistrovaní a zaplatení konferenčného poplatku som na štyri dni vplynula do ovzdušia súčasného amerického filozofického diania. Lebo ihneď od prvých jej okamihov už aj vo vestibule a na chodbách dosť veľkého labyrintu šestnástich prednáškových miestností a reprezentačných sál hotela Hilton, ktoré všetkej konferencie k dispozícii, som pochopila, že nie som na nijakej „medzinárodnej filozofickej konferencii“, ale na výsostne americkom filozofickom podujatí, kde je len mizivé minimum cudzincov a kde drvivú väčšinu účastníkov tvoria profesori, asistenti a doktorandi katedriér a ústavov filozofií nielen amerického Západu, ale prakticky zo všetkých univerzít USA, ktorí sa všetci medzi sebou asi dosť dobre poznajú a rok čo rok sa na konferenciách západnej, centrálnej i východnej divízie APA obvykle schádzajú prinajmenšom ako jedna veľká rodina, ktorá má medzi sebou neformálne kolegiálne vzťahy. (A tieto neformálne kolegiálne vzťahy bolo potom cítiť všade: nielen na chodbách, ale aj na prednáškach a najmä v po-prednáškových diskusiách a debatách). Dojem jedného veľkého pozlitaného úľa dokumentoval aj zoznam jej vyše tisíc účastníkov (s uvedením pri každom mene účastníka aj jeho domovskej inštitúcie), ktorý som s programom konferencie pri registrácii dostala: tvorili ho predstavitelia prakticky všetkých amerických univerzít a ich filozofických fakúlt a katedriér a zároveň väčšiny univerzít

Veľkej Británie (najmä Anglicka, Kanády a Austrálie). Účastníci z iných končín sveta sa dali spočítať na prstoch: dvaja predstavitelia izraelských univerzít, zo šesť predstaviteľov škandinávskych krajín, dvaja účastníci z ČRL, jeden Maďar, jeden Argentínčan, zopár Mexičanov a ja, Slovenka.

Čo ma však najviac zaujalo, bol celkový program prednášok a podujatí konferencie (a to nielen z hľadiska ich obsahu, ale najmä z hľadiska ich celkovej funkčnej účelnosti, skutočne hodnej poučenia), lebo táto výročná konferencia bola v určitom zmysle zároveň aj výkladnou skriňou faktických pomerov v súčasnej americkej filozofickej spoločnosti. V priebehu jej diania som súčasne pochopila, že vôbec nestačí mať len plat amerického univerzitného profesora (pohybujúci sa v rozmedzí 60 – 80 tisíc dolárov ročne), i keď je to jedna z prvoradých podmienok zabezpečenia prostriedkov na ich potrebný odborný vývoj, ale že je dôležité mať aj dobre zorganizované filozofické prostredie so všetkým, čo k tomu patrí, lebo bez toho by zostali predstavitelia aj tých najradnejších amerických univerzít asi len materiálne dobre zabezpečenými, odborne a filozoficky však nedostatočne zorientovanými pedagógmi. A z tohto hľadiska mám dojem, že je APA naozaj perfektným organizačným pomocníkom pre výborný odborný, intelektuálny a filozofický rozhľad všetkých jej členov, ktorí o to stoja.

V rámci pravdepodobne každej takejto konferencie (a teda každoročne na troch miestach: vo východnej, centrálnej a západnej časti USA) poskytuje všetkým svojim účastníkom prinajmenšom tri druhy výborného servisu, potrebného pre osobnostný a filozofický rozvoj nielen jednotlivcov, ale aj celej následnej siete americkej univerzitnej filozofickej výučby.

Prvým druhom výborného servisu sa ukázala byť veľká predajná výstava kníh celej najnovšej filozofickej i ďalšej pridruženej knižnej produkcie, ktorá sa v priestoroch konferencie zároveň koná. Na tejto pasadenskej konferencii bola umiestnená v najväčšej sále hotela Hilton, v tzv. sále na usporadúvanie bál, a jednotlivé americké i anglické vydavateľstvá Blackwellom, Oxfordom, Longmannom i ďalšími počnúc a agentúrou Filozofického Indexu končiac v tejto sále na ploche ôsmich dlhých radov stolov vystavovali a predávali počas konferencie prakticky všetko, čo nielen vo filozofii, ale aj v mnohých ďalších rôznych pridružených odboroch v poslednom čase vyšlo. Pritom vyučujúcim pedagógom to ponúkali s jednotretinovou zľavou. Každý z nich mal len vyplniť potrebný formulár s údajom, na ktorej univerzite prednáša. Zároveň v posledný deň konferencie, tesne pred uzavretím výstavy sa dali vystavované exempláre dostať od vydavateľstiev dokonca aj zadarmo alebo až s 50-percentnou zľavou. (Vďaka tomu som si odtiaľ doniesla veľa pre mňa veľmi dôležitých kníh, napr. *Introduction to Asian Religions* od B. K. Hawkinsa, *American Indian Thought* (ed.) A. Waters, dva najnovšie anglické preklady Lao c'ovho *Tao te t'ingu*, nový anglický preklad Konfuciových *Rozhovorov a výrokov*, Ivanhoeovu monografiu *Virtue, Nature, and Moral Agency in the Xunzi*, ako aj *Contemporary Chinese Philosophy* (ed. Chung-Ying Cheng a Bunnin), *Images of Women in Chinese Thought and Culture* od R. R. Wanga i mnohé ďalšie, vrátane veľkej monografie *Philosophy for the 21st century* (ed. S. M. Cahn), vydané v Oxford UP. Podobne ako ja si tam asi každý z vyše tisíc účastníkov podujatia prišiel na svoje a našiel tam mnoho pre seba užitočného zo svojej záujmovej oblasti, pretože americká knižná filozofická produkcia chrlí v súčasnosti naozaj všetko – od najrôznejších Blackwellových *Companions to: Continental Philosophy, Philosophy of Education,*

Cognitive Science, Genetics, World Philosophies, Applied Ethics, American Thought, Racial and Ethnic Studies, Philosophical Logic, atď., atď. cez jednotlivé či súborné diela Spinozu či Wittgensteina, Platóna či Rortyho, Donalda Davidsona či Davida Huma až po rozsiahle encyklopédie: globalistiky či čínskej filozofie, či súborné diela a monografie, napr. zatiaľ 11-dielneho Reesovho *Francisa Bacona*, 25-dielnych *Oxford Studies in Ancient Philosophy* alebo 1. dielu novozačínajúcich Zimmermanových *Oxford Studies in Metaphysics*, i ďalšie rôzne filozofické megaprojekty, vrátane perfektného *Filozofického indexu*. (Mňa osobne z takýchto väčších knižných projektov zaujala veľká, v koži viazaná *Encyklopédia čínskej filozofie (Encyclopedia of Chinese Philosophy)* z vydavateľstva Routledge, New York 2003. Jej cena 150 US. bola, pochopiteľne, nad moje možnosti a, žiaľ, ani v posledný deň výstavy ju neponúkli so zľavou!)

Rovnako významným druhom filozofického servisu pre všetkých členov APA sú na jej konferenciách organizovania tzv. „Author Meets Critics“ čiže stretnutí autorov so svojimi kritikmi, ktoré aj v Pasadene započali hneď od prvých hodín otvorenia konferencie a prebiehali potom v rôznych sálach hotela Hilton počas celého jej priebehu až do jej konca. Znamená to, že každý filozof, ktorému v predchádzajúcom roku vyšla v Amerike kniha, má možnosť na niektorej z troch výročných konferencií APA pred čo najširšou filozofickou verejnosťou zvieť debatu o nej s jej APA-ou špeciálne vybranými kritikmi, a tým vlastne verejne obhájiť či neobhájiť svoje autorské renomé. Tak napríklad hneď prvým stretnutím autora so svojimi kritikmi bolo na tejto konferencii stretnutie Bas van Fraassena, profesora z Princetonskej university, autora knihy *The Empirical Stance*, s dvomi jej kritikami z University of Notre Dame, Anjou Jauernig a Ernan McMullin. Stretnutiu predsedal Mark Colyvan z University of Queensland a uskutočnilo sa v druhej najväčšej(!) plesovej sále hotela Hilton za prítomnosti skutočne mnohopočetného publika a nebolo to nijaké krátke stretnutie: prebiehalo celé tri hodiny a pretriaslo sa na ňom absolútne všetko. Ďalšie tri trojhodinové, síce mnoho menšie stretnutia autorov s ich kritikmi prebiehali súčasne aj v troch iných miestnostiach: jednak o knihe *Metaphor in Context*, a to jej autora Josefa Sterna z University of Chicago s jej kritikmi Elisabethou Camp z Harvardskej university a Davidom Hillom zo Stanfordskej university, ďalej o knihe *Affirmative Action: A Debate* autorov Carla Cohena a Jamesa Sterba s ich až štyrmi kritikmi a súčasne aj o knihe *Heidegger's Analytics* autora Taylora Carmana s jej dvoma kritikmi z Princetonskej a Kalifornskej univerzity. V nasledujúcich dňoch prebehlo na tejto konferencii ešte dvadsať dva ďalších takýchto trojhodinových stretnutí autorov z ich kritikmi, na ktorých sa pred zrakmi prítomnej filozofickej verejnosti a za jej plnej diskusnej účasti pasovali všetci tito autori a ich knihy alebo za oprávnené filozofické hodnoty, alebo len za druhoradých autorov a ich nie veľmi vydarené intelektuálne pokusy. (Musím pritom dodať, že všetky preberané knihy si účastníci týchto stretnutí mohli zároveň priamo na týchto stretnutiach na stoloch pri vchodoch aj zakúpiť.) Samozrejme, nielenže pre každého autora to znamenalo dosť rozhodujúci akt, od ktorého sa môže ďalej odvíjať jeho nasledujúca sľubná či menej sľubná budúcnosť, ale zároveň tým APA takto každoročne pomáha informatívne vytriediť najnovšiu filozofickú knižnú produkciu z hľadiska jej skutočných filozofických či odborných obsahových hodnôt. A tak vlastne nemôže v Amerike stačiť len vydať knihu a pozháňať si nejakého pozitívneho recenzenta (ako to býva zvykom u nás), aby mohol

byť jej autor automaticky považovaný za filozofa či aspoň prinajmenšom za známeho odborníka; každý si musí kvality svojho diela aj takýmto spôsobom oficiálne pred filozofickou verejnosťou obhájiť a dosiahnuť jej uznanie. Považujem to za veľmi múdry spôsob možnosti roztriedenia tejto knižnej produkcie už hneď po jej objavení sa na trhu.

Avšak hlavný odborný servis, ktorý APA každoročnými konferenciami svojim členom poskytuje, je výber ďalších a ďalších aktuálnych tém, ktoré z hľadiska súčasnosti pomáha uvádzať do ich povedomia. Na svojich výročných konferenciách (a teda i na tejto pasadenskej) to robí jednak tzv. uvádzajúcimi (či vyzývajúcimi alebo provokujúcimi) sympóziami či prednáškami (Invited Symposiums and Papers) a tiež tzv. špeciálnymi sekciami (Special Sessions). Hneď prvým takýmto sympóziom bolo v Pasadene 3-hodinové sympóziium *Dewey and Moral Particularism* a predsedajúca Kaarina Beam dala na ňom slovo trom najuznávanejším súčasným americkým odborníkom na Deweyovo filozofické dielo. V rovnakom čase vo vedľajších sálach prebiehali ďalšie dve rovnako dlhé Invited Symposiums, a to jednak na tému *Introspection* (sebapozorovanie), no dokonca i na tak filozoficky dost' odťažitú tému, ako je *The Platonic Scholarship of Gail Fine* venujúcej sa problematike platonického štúdia homosexuálnej prejemnosti. Jednotlivých trojhodinových „uvádzajúcich“ (či provokujúcich) sympózií a prednášok, rovnako ako i nových špeciálnych sekcií odznelo na tejto výročnej filozofickej konferencii dohromady päťdesiat(!) a týkali sa naozaj všetkého možného: problémov najrozličnejších filozofických kritérií i otázky, či je na vyučovanie úvodu do filozofie lepšia už stredná škola, alebo až vysoká škola, rovnako ako i objavov nových špecifických problematík v Platónovom dialógu *Timaios*, Leibnizových *Nových esejí*, žien v súvislosti s americkou ústavou, krutosti a rasizmu, mravnej dileme z hľadiska Aristotelovej *Etiky Nikomachovej*, umeniu písania filozofie podľa Nietzscheho, vojny a demokracie atď., atď. Zároveň popri tom bežal normálny program konferencie: semináre a sympóziá týkajúce sa tradičných filozofických oblastí, akými sú metafyzika, gnozeológia, etika, estetika, filozofia práva, filozofia náboženstva, feministická filozofia, filozofia 19. a 20. storočia, moderná filozofia atď., i semináre a bloky prednášok venované jednotlivým veľkým filozofickým osobnostiam a ich dielam, napríklad seminár o Platónovi, Aristotelovi, sv. Augustínovi, Descartovi, Heglovej *Logike* a podobne; súčasne prebehli výročne schôdze, zhromaždenie a voľby výborov Západnej sekcie APA i všetkých jej najrôznejších dcérskych spoločností a, samozrejme, s tým spojené recepcie; no popri tom ešte i špeciálny prednáškový program všetkých tých jej dcérskych spoločností, ktorých je dohromady veru neúrekom: napríklad Spoločnosť humanistických filozofov, Spoločnosť kresťanských filozofov, Reidova spoločnosť, Spoločnosť pre výskum antickej gréckej filozofie, Spoločnosť na podporu americkej filozofie, Asociácia radikálnej filozofie, Spoločnosť pre postavenie žien vo filozofii, Asociácia čínskych filozofov žijúcich v Amerike, Spoločnosť indiánskej filozofie a náboženstva, Spoločnosť filozofov-študentov, Spoločnosť germánskeho idealizmu, Spoločnosť skepticizmu, Americká asociácia učiteľov filozofie, Severoamerická Kantova spoločnosť, Medzinárodná spoločnosť pre environmentálnu etiku, Medzinárodná spoločnosť pre komparáciu čínskej a západnej filozofie, Medzinárodná spoločnosť čínskej filozofie, Spoločnosť ázijskej a západnej komparatívnej filozofie, Medzinárodná Hobbesova asociácia, Severoamerická Spinozova spoločnosť atď., atď. Ba popri tom všetkom prebiehal ešte aj

program tzv. mini-konferencie o globálnej spravodlivosti, ktorý potom trval ešte aj dva ďalšie dni až do 30. marca 2004.

Ak by ste si však mysleli, že v tomto programe, ktorý 24. – 28. (príp. 30.) marca 2004 každý deň v čase od 9. hodiny ráno až do pol jedenástej večer, vždy súčasne v šestnástich prednáškových sálach pasadenského hotela Hilton nepretržite prebiehal, mohli vystúpiť ktorikol'vek členovia APA, ktorí si v stanovenom termíne stihli prihlásiť na konferenciu svoj príspevok, boli by ste na omyle, lebo všetky tie jednotlivé trojhodinové podujatia boli výsledkom vyše polročného procesu výberu jedného či nanajvýš troch víťazov z celého množstva tých-ktorých prihlásených príspevkov. Na túto výročnú konferenciu Západnej sekcie APA sa príspevky formou zaslania ich názvu a krátkeho abstraktu mohli prihlasovať len do 30. októbra 2003. Každú programovú oblasť mal na starosti iný, Americkou filozofickou asociáciou vybraný špecialista-organizátor a ten na základe kladného posúdenia prihláseného príspevku vyzval potom jeho autora, aby kompletný text príspevku najneskôr dva mesiace pred otvorením konferencie zaslal elektronickou cestou jemu pridelenému komentátorovi či viacerým komentátorom. Ten (či tí) vypracoval(i) na prihlásený príspevok komentár (formou akoby oponentúry a najmenej týždeň pred konferenciou ho autor príspevku dostal na nahliadnutie). A až podľa toho sa každý prihlásený prednášajúci rozhodol, či chce alebo nechce na konferencii s týmto svojím príspevkom verejne vystúpiť. Pretože každé vystúpenie na konferencii spočívalo v prednesení nielen toho-ktorého prihláseného príspevku, ale bezprostredne po ňom aj jeho komentátorom (či komentátormi) vypracovaného kritického alebo pochvalného komentára, na čo musel potom prednášajúci ihneď reagovať a až potom sa rozprúdila aj následná diskusia poslucháčov. Preto v nijakej z trojhodinových sekcií tejto konferencie nevystúpilo viac než len jeden, dvaja alebo najviac traja prednášajúci. V prípade jedného prednášajúceho to znamenalo: jedna hodina na prednášku, jedna hodina na komentáre a jedna hodina na diskusiu; v prípade troch prednášajúcich: polhodina na prednášku a druhá polhodina na komentár a diskusiu. Takže nijaké veľké návaly prednášajúcich a predsedajúcimi prísne strážené desať či pätnásť minútové limity na prednášky, ako to poznáme u nás, no i napriek tomu veľké, ba niekde až obrovské množstvá zúčastnených poslucháčov (až na mimozápadné sekcie, o čom sa zmienim na ďalšom mieste), ktorí prišli na konferenciu len kvôli tomu, aby si takto vytriedené prednášky vypočuli spolu s ich komentármi a v diskusiách potom zaujali k nim svoje fundované sudcovské postoje. Byť fundovaným diskutérom-posudzovateľom tej-ktorej prednesenej témy na konferenciách APA je prinajmenšom rovnako významné ako byť na týchto konferenciách prednášajúcim, a tak tam pravdepodobne neexistuje problém, že koho prednášku do programu nezaradia, ten na konferenciu jednoducho nepríde. Nie, lebo, ako sa povie, „prišli všetci a všetci boli rovnako významní aktéri tohto filozofického diania, jedni z pozície prednášajúcich a ďalší z pozície ich kritikov“. Všetci teda mali príležitosť do vôle sa vyrozprávať a pred touto obrovskou filozofickou obcou predviesť alebo tribiť svoje filozofické kvality.

Tu sa však zároveň natíska otázka: Aké špičkové filozofické kvality súčasná americká filozofická obec v skutočnosti reprezentuje? A nakoľko je v tom progresívna či konzervatívna a v čom je alebo nie je na vrchole súčasného svetového filozofického myslenia? Na túto otázku som si chcela odpovedať aj vystopovaním toho, koho v súčasnosti považujú za svoju najväčšiu modernú filozofickú osobnosť. Predpokladala

som, že Richarda Rortyho, ktorý momentálne prednáša (z hľadiska Západnej divízie APA na jednej z jej najšpičkovejších univerzít) na Stanford University, a teda chcela som sa predovšetkým zúčastniť jeho prednášky a zároveň i podľa množstva poslucháčov na nej odhadnúť, nakoľko je medzi svojimi kolegami populárny. Bola som však veľmi prekvapená, keď som v programe zistila, že o nijaké samostatné vystúpenie v jeho prípade nepôjde, ale že sa tu len zúčastní ako jeden z jeho žiakov spomienkového zhromaždenia na počesť Donalda Davidsona, ktoré sa malo konať už v prvý deň konferencie, a na rozdiel od všetkých ostatných trojhodinoviek na tejto trojhodinovke malo výnimočne vystúpiť až dvanásť prednášateľov.

Už príchod do Kalifornskej plesovej sály hotela Hilton dával tušiť, že tu pôjde o výnimočnú udalosť. Napriek tomu, že podľa oficiálneho programu súčasne prebiehali prednášky aj vo všetkých ostatných prednáškových miestnostiach, sem sa hrmuli naozaj davu. Hotelový personál rýchlo prinášal ďalšie a ďalšie stoličky, no stále ich nebolo dosť, a tak nakoniec sa sedelo aj na zemi. Nuž a len čo začal program, pochopila som, kto je najväčším hitom (hoci od minuloročného septembra už len posmrtné) v súčasnej americkej filozofii. Jeho žiaci, Richardom Rortym počnúc, sú profesormi filozofie na všetkých významných amerických univerzitách: Kolumbijskej, Kalifornskej, Princetonskej, Stanfordskej, Newyorskej, Pittsburskej či University of Berkeley i ďalších a mozaika ich spomienok bola vo všetkých prípadoch bezprostredne srdečná, až familiárne humorná, sprevádzaná salvami smiechu a veľmi plasticky sprítomnenou atmosférou jeho ľudsky originálneho čudáckeho ducha. Tí, ktorí jeho dielo doteraz nepoznali (čo bol napríklad i môj prípad, no v celom tom veľkom zhromaždení som asi tvorila len veľmi zriedkavý výnimku!), mali možnosť zakúpiť si pri vchode do sály štyri z piatich dielov jeho celoživotného súborného diela vychádzajúceho v Oxforde (5. diel ešte len vyjde!), lebo na zhromaždení sa o jeho diele vlastne nič nehovorilo. Bolo to zhromaždenie v skutočnosti len o ňom ako o veľmi originálnom človeku a učiteľovi a jasne z toho vyplývalo, že tento veľmi originálny čudák bol zároveň všetkými uznávaný veľký duch, ktorý si zaslúži byť považovaný sa jedného z najväčších osobností modernej americkej filozofie 20. i úplného začiatku 21. storočia. Jeho cestu k tomuto filozofickému vrcholu načrtnol v úvode moderátor tohto zhromaždenia, ktorý medziiným nezabudol spomenúť, že jednými z prvých objaviteľov Davidsonovej filozofie v zahraničí boli aj českí filozofovia, ktorí mu usporiadali v Prahe jednu z prvých zahraničných konferencií (nemala som v sebe toľko drzosti, aby som sa prihlásila a opravila ho, že to neboli českí, ale československí filozofovia, a teda nielen pražský, ale aj bratislavský Filozofický ústav bol jej usporiadateľom a že, ako viem, to nebolo v Prahe, ale v Karlových Varoch!), a teda že aj oni boli jedni z tých, ktorým patrí vďaka za to, že naňho v zahraničí svet upozornili. Zároveň konštatoval i to, že dnes je Donald Davidson uznávaný za jednu z najväčších, ak nie najväčšiu modernú filozofickú osobnosť nielen v Amerike a na Západe, ale napríklad i v Číne, kde mu Filozofický ústav Čínskej akadémie spoločenských vied ide v tomto roku v Pekingu usporiadať v júni veľkú medzinárodnú filozofickú konferenciu. No potom už odznievali iba milo úsmevné familiárne spomienky jeho žiakov, ktoré, ako mnohí poznamenali, by sa inak na svetlo sveta nedostali. Salvy smiechu, ktorými na to poslucháči reagovali, vystriedal len v jednom prípade smútok a plač, a to vo vystúpení jeho poslednej manželky Marcie Cavell (v súčasnosti profesorky na kalifornskej Berkeley Univerzity, inak jeho bývalej o mnoho rokov mladšej žiačky).

ktorá sa nakoniec vo svojom spomienkovom príhovore, v nekonečnom smútku za ním bezútešne rozplakala a pre plač svoj príhovor radšej rýchlo ukončila. Určite z najočakávanejších a najslávnejších jeho žiakov mal na zhromaždení vystúpiť aj Richard Rorty, a preto ma veľmi prekvapilo, keď jeho spomienky (rovnako milé a úsmevné) prečítala namiesto neho na zhromaždení len Rortyho manželka, ospravedlniac ho, že je vraj chorý, a preto do Pasadeny neprišiel. Neoficiálne tým však trón najväčšieho moderného amerického filozofa akoby aj on prepustil tu oslavovanému Donaldovi Davidsonovi, lebo nijaké iné veľké zhromaždenie ani na počesť Richarda Rortyho, ani iného veľkého súčasného amerického filozofa sa na tejto konferencii už nekonalo.

Takže otázka hierarchie osobností v súčasnej americkej filozofii akoby tým bola nechtiac zodpovedaná: ako sa zdá, najvyššie uznávaný je v súčasnosti Donald Davidson a až za ním Richard Rorty. Žiadna nová hviezda, ktorá by ešte originálnejšie riešila filozofické problémy a stala sa tak filozofickým pojmom číslo jedna zatiaľ v Amerike nevyšla. Na ďalšiu otázku, čo reprezentuje súčasná americká filozofia ako celok na vzorke tejto svojej konferencie, a teda či trend svojej myšlienkovej stagnácie, alebo trend moderného objaviteľského svetového filozofického pokroku, som však už omnoho ťažšie nachádzala odpoveď. Samozrejme, na takom obrovskom megapodujatí, akým bola táto konferencia, zúčastniť sa všetkých z tohto hľadiska určujúcich sekcií bolo fyzicky nezvládnuteľné. Vytipovala som si preto z môjho hľadiska záujmu len tri druhy sekcií: sekcie týkajúce sa moderných amerických pohľadov na metafyziku a ich súčasné ontologické odpovede na nadčasopriestorovú večnosť; sekcie týkajúce sa filozofie náboženstva, a teda oficiálneho súčasného amerického pohľadu na ešte stále kresťanskú ideologickú chrbticu západnej kultúry; a sekcie venované mimozápadným filozofiám.

Metafyzike a ontologickému riešeniu filozofickej otázky nadčasopriestorovej večnosti boli na tejto konferencii samostatne venované len dve sekcie, a teda i to samo o sebe dokreslovalo, že otázka, ktorá trápila už Platóna i Aristotela, o tom, čo je skutočnou podstatou všetkého bytia, súčasných amerických filozofov až tak veľmi netrápi. Omnoho viac než metafyzické problémy ich na tejto konferencii až puntičkársky detailne zaujímali otázky metodológie poznania, logiky, filozofickej analýzy hodnôt, medziľudských a interkultúrnych spoločenských vzťahov či mnohých rôznych foriem morálky a etiky, problémy vojny a demokracie, ľudskej slobody a tolerancie (a to najmä v rámci súčasnej americkej spoločnosti) a potom znovu a znovu dejiny západnej filozofie a jej jednotlivé veľké filozofické osobnosti. V USA sú, zdá sa, stále väčší a „dôkladnejší“ odborníci najmä na Platóna, Aristotela, sv. Augustína, Descarta, Huma, Kanta, Hegla, ba možno že ešte aj Nietzscheho, i vďaka perfektnému študijnému servisu, ktorý americké univerzity i APA študentom, doktorandom i profesorom filozofie na amerických univerzitách poskytujú, a polemizovať s nimi o tom či onom detaile v diele niektorej z týchto veľkých západných filozofických osobností by bolo riskantné. Takisto majú americkí filozofickí odborníci veľmi dobre zmapovanú aj filozofiu 19. a 20. storočia či všeobecnú modernú (západnú) filozofiu, ale napríklad mimozápadnú filozofickú problematiku (až na vlastnú súčasnú indiánsku filozofiu) či moderné experimentovanie úplne novým netradičným spôsobom s odpoveďami na staré známe metafyzické otázky si asi riešiť netrúfajú alebo ešte stále to riešiť asi ani nevedia, a tak sa tým jednoducho nezaoberajú. Lebo témou metafyzickej sekcie na tejto pasadenskej konferencii APA sa

Mysticism (Mystická obozretnosť: vzťahujúca sa na morálku nedualistického mysticizmu), ďalej z prednášky Andrewa Eshlemana z University of Arkansas-Little Rock *Can an Atheist Believe in God? (Môže ateista veriť v Boha?)* a nakoniec z prednášky Saama Trivedi zo Simmons College *Idealism and Yogacara Buddhism*. Kým prvá a posledná prednáška boli silne ovplyvnené buddhistickými predstavami bytia ako nedeliteľnej imanentnej jednoty (čo ma, pochopiteľne, veľmi potešilo), a teda prvá na základe toho obhajovala princíp nedualistického mystického uvedomovania si „bytia iných“ v rámci univerzálnej jednoty všetkého bytia a posledná zasa polemizovala s nesprávnym západným definovaním tzv. jógáčára buddhizmu ako idealistického smeru, argumentujúc pritom, že o našom západnom metafyzickom (či absolútnom idealizme) nemôže byť v diele Vasubandhu (čiže v základnom diele jógáčáry) ani reči, pretože buddhizmus neprípúšťa nijaké dualistické rozdelenie reality bytia na jeho transcendentno a imanentno; druhá z troch prednášok pod názvom *Môže ateista veriť v Boha?* vychádzala zasa z údajne mnohými filozofmi zastávanej premisy, že aj ateista napriek odmietaniu teistickej metafyziky musí veriť vo formu života, vytvorenú plným pričinením teistického náboženského jazyka a praxe, aj keď je jazyk a viera v Boha interpretovaná z jeho hľadiska nerealistickým spôsobom. Veď čo mu už zostáva, keď aj tak všetko okolo neho i celý náš západný životný štýl je na každom kroku plný náboženskej (t. j. kresťanskej) terminológie a inštitúcií? Musí sa teda tomu prispôbiť, aby sa neustále nedostával do rozporu so svojím okolím. A teda všetci, ktorí by predsa len chceli pokračovať napríklad týmto smerom v hľadaní odpovedí na základné metafyzické otázky, sú aj takýmto spôsobom od toho odrádzaní.

Nuž, nakoniec omnoho väčším prínosom než metafyzické a nábožensko-filozofické sekcie na tejto konferencii sa pre mňa stala prednáška Francisca Floresa *Realist Commitments and Mass-Energy Equivalence (Reálne poslanie a rovnocennosť hmoty a energie)* prednesená na kolokviu: „Filozofia fyziky“, pomocou ktorej som si konečne terminologicky utriedila z fyzikálneho hľadiska definície hmoty a energie, najmä tzv. hmoty ako „energie v pokoji“ i premeny energie na hmotu a hmoty na energiu.

Čo ma však ako orientalistku na tejto konferencii APA najviac zaujímalo, bola otázka priestoru venovanému mimoeurópskym (či mimozápadným) filozofiám, rovnako ako i účasť západných (či beloškých) účastníkov konferencie na podujatiach tohto druhu. A z tohto hľadiska, priznám sa, som zažila dosť veľký šok. Lebo napriek tomu, že v hlavnom programe konferencia venovala veľa priestoru sekciami najrôznejším meta-..., čiže snahám o dopracovanie sa k akýsi celosvetovým základom všetkého, rovnako ako i ďalším a ďalším prehrabávaniam sa a návratom ku koreňom modernej svetovej filozofie, všetkému sa venovala len z hľadiska západných filozofických zdrojov a názorov. Formálne síce APA poskytuje priestor aj filozofickému výskumu a ďalšiemu rozvoju orientálnych a indiánskych filozofií, a to tým že na svojej pôde umožnila vznik mnohých mimozápadných filozofických spoločností, napríklad Asociácie čínskych filozofov žijúcich v Amerike, či Spoločnosti indiánskej filozofie a náboženstva, ba dokonca i vznik medzinárodných komparatívnych filozofických spoločností, ako sú Medzinárodná spoločnosť pre komparatívny výskum čínskej a západnej filozofie, Medzinárodná spoločnosť čínskej filozofie i Spoločnosť pre komparáciu ázijskej a západnej filozofie. Zároveň im všetkým v rámci tzv. skupinového (čiže nie hlavného) programu poskytuje na svojich výročných konferenciách aj čas a priestor na prezentáciu (podobne ako

ktorýmkoľvek iným dcérskym filozofickým spoločnosťami, odborom a oblasťami), no zo strany belošskej časti americkej filozofickej obce záujem o tieto druhy svetovej filozofie sa ukazuje byť úplne minimálny a ak aj, tak skôr len exotický než seriózný. Nechcela som tomu najprv veriť a bola som presvedčená, že i keď sice v omnoho menšej prednáškovej miestnosti a vo veľmi neskorom prednáškovom čase (všetky tieto spoločnosti mali na svoje prednášky vyčlenený čas až od 19.00 hod. do 22.30 hod. večer, čo za skutočnosť, že program bežal každý deň na šestnástich miestach nepretržite od 9.00 hodiny ránej, bolo už pravdepodobne pre mnohých účastníkov veľmi neskoro!) príde napríklad na sekciu Medzinárodnej spoločnosti pre komparáciu čínskej a západnej filozofie určite viac než tucet amerických, a teda aj belošských záujemcov. Žiaľ, opak sa stal pravdou: bez ohľadu na to, že tri prednášky, ktoré táto sekcia poslucháčom ponúkla, prinášali úplne nové zaujímavé modely riešenia etických i metafyzických problémov, rovnako ako i prehľadný prierez dejinami čínskych a západných vzájomných filozofických ovplyvnení, okrem zopár Číňanov prišla na program tejto sekcie iba jedna jediná beloška, a aj to len preto, že má pozvanie na prednáškové turné do Prahy a v programe si všimla, že jedna z prednášajúcich je zo Slovenskej akadémie vied, nuž chcela sa so mnou porozprávať o Prahe. Podobnou prázdnotou už od samého začiatku civela aj sekcia Asociácie čínskych filozofov žijúcich v Amerike, naviac ju v programe organizátori konferencie stanovili na ten istý čas ako sekciu Medzinárodnej spoločnosti pre komparáciu čínskej a západnej filozofie, našťastie, do susednej miestnosti, a tak prednášajúci i poslucháči nemali vzájomne ďaleko. No i napriek tomu dalo by sa povedať až skoro „filozoficko-rasistickému“ odbojkotovaniu programov oboch týchto sekcií západnými (belošskými) účastníkmi konferencie prednášky i diskusie v nich prebehli nakoniec veľmi zaujímavé a skončili sa až skoro pred polnocou, pretože naozaj bolo o čom debatovať (hoci i keď v takom trochu familiárnom úzkom kruhu len siedmich poslucháčov). Všetky tri zaujímavé prednášky sekcie komparácie čínskej a západnej filozofie sa pokúsim v najbližšej budúcnosti sprostredkovať v preklade aj slovenskej filozofickej verejnosti, pretože sú v mnohom veľmi zaujímavé a inšpirujúce. Ide o prednášku profesora filozofie Cheng Chung-Yinga (Čcheng Čchungjinga) z University of Hawaii, autora rozsiahlej monografie *Contemporary Chinese Philosophy* (Blackwell 2002) a šéfredaktora medzinárodného časopisu *Journal of Chinese Philosophy*, ktorý v programe vystúpil s témou *Hlavné súčasné filozofické prínosy v konfucianizme (Overcoming Contemporary Issues in Confucianism)*, ďalej o prednášku profesorky Liu JeeLoo zo Štátnej univerzity v New Yorku *Funkcia kozmického princípu (Li) v prirodzenom stave bytia (The Status of Cosmic Principle (Li) in the Natural State of Being: A Comparative Study of the Neo-Confucian Metaphysics Commentators)* a o moju prednášku *Čínska filozofia cez prizmu európskych (západných) a čínskych filozofických vzťahov v ich globálnom historickom kontexte (Chinese Philosophy through a Prism of Euro (West) and Chinese Philosophical Relations in Their Global Context)*.

Nuž, nemôžem si pomôcť, ale domov som sa z Ameriky vracala so zmiešanými pocitmi: súčasná americká filozofická obec má na svoju prácu závideniahodne perfektné pracovné prostredie, vďaka čomu je akoby výkladnou skriňou západného filozofického myslenia, ale v skutočnosti to nie výkladná skriňa, ale skôr múzeum západného filozofického myslenia, lebo, zaslepená svojou sebavedomosťou, nie je ochotná mimo svojich západných zdrojov nastaviť sluch nijakým iným svetovým inšpiračným podnetom,

dokonca je voči nim v súčasnosti až absurdne ignorantská. No či naozaj s takýmto postojom progresívne niekam zájde a či sa teda dostane z vlastnej svetonázorovej krízy, to ukáže až budúcnosť. Rozhodne je však veľmi reprezentatívnym „lakmusovým papierikom“, ktorý nám môže pomôcť zistiť, ako sme v skutočnosti s našou západnou filozofiou na tom. A akým smerom sa svetová filozofia bude v budúcnosti uberať, to ukáže napríklad aj nasledujúci 22. svetový filozofický kongres v juhokórejskom Soule v roku 2008, na ktorom sa už k podstatnému slovu dostanú aj predstavitelia mimozápadných filozofií.

FILOZOFICKÉ DIELO DONALDA DAVIDSONA:

- [1] 1. diel: *Essays on Actions and Events*. Oxford University Press, Oxford 2001;
- [2] 2. diel: *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford UP, Oxford 2002;
- [3] 3. diel: *Subjective, Intersubjective, Objective*. Oxford UP, Oxford 2003;
- [4] 4. diel: *Problems of Rationality*. Oxford UP, Oxford 2004;
- [5] 5. diel: *Truth, Language, and History*. Oxford UP, Oxford (ešte nevyšlo).

Marina Čarnogurská, CSc.
Kabinet orientalistiky SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR